

Opdrachtgeverschap is ook een vak

Friesland bereidt vier grote LESA-trajecten voor

Steeds meer bureaus en bedrijven zijn gespecialiseerd in het opstellen van een landschapsecologische systeemanalyse (LESA). Dat is natuurlijk mooi, omdat de opgebouwde ervaring de kwaliteit ten goede zal komen. Gelukkig krijgen ook opdrachtgevers meer en meer ervaring in het formuleren van een goede uitvraag. Een LESA staat of valt daarmee.

tekst Geert van Duinhoven (Vakblad)

> Een LESA kan veelomvattend zijn. Als opdrachtgever wil je immers goed begrijpen hoe 'het systeem' in elkaar steekt: de bodem, de hydrologie, de vegetatie, de fauna et cetera. Uiteraard hoort daar ook de historie van een gebied bij, inclusief alle menselijke invloeden van de afgelopen eeuwen. Waar opdrachtgevers nog wel eens mee worstelen is de vraag hoe je een goede, dat wil zeggen, afgebakende opdracht geeft die antwoorden zal genereren op de vragen die je hebt. En die een LESA oplevert die qua kosten niet uit de hand loopt.

Sjoerd van Hasselt, beleidsmedewerker bij de

provincie Friesland, heeft daar als opdrachtgever inmiddels ervaring mee. Volgens hem is het allereerst belangrijk dat je goed weet wat een LESA is of kan zijn. 'Zelf heb ik met een paar collega's een LESA-cursus gevolgd. Die heeft mij inzicht gegeven in de methodiek. Maar voor mij was het zeker zo belangrijk dat er deelnemers van diverse bureaus meededen. Zij konden uitleggen wat hen zou helpen bij het formuleren van een duidelijke uitvraag. Door met opdrachtnemers te spreken werd het mij duidelijker wat we als opdrachtgever willen.'

Natuurdoelanalyses

Net als bij de andere provincies is de LESA nog actueler geworden, nadat de Ecologische Autoriteit van natuurdoelanalyses (NDA's) had beoordeeld. De autoriteit vond in de meeste gevallen dat de LESA's die voor de natuurdoelanalyses waren uitgevoerd, onder de maat waren. Uit de publicatie van de autoriteit over de eerste lichting natuurdoelanalyses: 'Sommige LESA's bevatten een hoop feiten, maar weinig analyse. Werkelijk inzicht in het gebied is niet een opsomming van feiten, maar een kernachtige analyse en synthese. Het is gericht op het samenbrengen van belangrijke feiten en een gerichte diagnose van de problemen. Zo wordt "het verhaal" van het gebied duidelijk. Gebruik hierbij alle beschikbare data, bronnen en gebiedskennis. Maak het inzicht in de

werking van het natuurgebied in het landschap ook visueel. Dat helpt de professional én de leek om het goede gesprek te voeren. Ook helpt dit bij de onderbouwing van noodzakelijke maatregelen in het gebiedsproces en het kan sturend zijn voor gericht vervolgonderzoek en effectieve monitoring. Maak hiervoor gebruik van kaarten, dwarsdoorsnedes en blokschema's. Dit laatste is een schematische driedimensionale weergave van het gebied, de daarin aanwezige soorten, de bodemopbouw, het hydrologische systeem en de werking daarvan.'

Clusters

Inmiddels is de provincie Friesland gestart met de actualisatie van de beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden. Voor alle veertien Natura 2000-gebieden waarvoor Friesland het voortouw neemt, wil de provincie een nieuwe LESA hebben. Een eerste LESA is gestart voor de vier Natura 2000-gebieden op de Friese Waddeneilanden. Daarna volgt een aanbesteding voor drie moerasgebieden, drie zandgebieden en vier merengebieden. 'Uiteindelijk hebben we dus vier trajecten waarin een LESA gemaakt zal worden. Wij denken dat dit een efficiënte manier van werken is. We doen dat per cluster, omdat als een bureau zich verdiept in een van de zandgebieden, een deel van de kennis en informatie ook van toepassing is op de andere twee Natura 2000-gebieden op het zand.'

Sjoerd van Hasselt op 't Oerd, Ameland.

De LESA voor de eerste vier gebieden in het Waddengebied is inmiddels gestart. De eerste stap was dat de terreinbeheerders samen met de opstellers van de LESA het veld in gingen. Daar zijn de kennislacunes en specifieke omstandigheden en vragen nog eens bekeken en besproken.

Knelpunten

Een eerste stap is om met de terreinbeheerders te bekijken welke maatregelen uit de beheerplannen wel of niet zijn uitgevoerd en zo ja welke effecten ze hebben gehad. 'Deze ronde is eigenlijk de basis voor onze LESA's. Uit de gesprekken volgt wat we in het veld nog niet begrijpen uit de afgelopen beheerperiode. We hebben maatregelen uitgevoerd die passend leken en toch hebben ze niet het gewenste effect. Wat is aan de hand? Wat begrijpen we blijkbaar nog niet helemaal? Per gebied hebben we een aantal vragen geformuleerd die in elk geval in de LESA beantwoord moet worden. Uiteindelijk bleken het wel heel veel vragen te worden, dus hebben we ze geprioriteerd. Deze kennislacunes zijn in de uitvraag geformuleerd.' Overigens komen niet alle knelpunten en vragen direct in de uitvraag. Sommige vragen zijn niet geschikt om in een LESA te beantwoorden. Zo lukt het in een aantal gebieden nog steeds niet om een duurzame populatie noordse woelmuizen te krijgen. Deze problematiek wil de provincie Friesland, net als een aantal andere onderwerpen, in een apart onderzoek gaan behandelen en niet met de LESA proberen op te lossen.

Bottom up

In de uitvraag heeft de provincie vervolgens gespecificeerd wat voor soort LESA ze wil. Grofweg kun je een LESA op twee manieren opbouwen. De ene manier is door het onderzoek vanaf nul te beginnen door in het veld metingen te gaan doen en langzamerhand een

beeld van de veldsituatie ("het systeem") op te bouwen. De andere manier werkt precies andersom en begint met de kennis die er al is. Daar waar bepaalde kennis ontbreekt of specifieke vragen zijn, wordt onderzoek gedaan. Van Hasselt: 'Wij hebben nadrukkelijk in de uitvraag gezet dat we die tweede aanpak, de top-down-benadering willen. Dat geeft doorgaans sneller resultaat, omdat je veel specifiek op zoek gaat naar kennislacunes. Bovendien is deze aanpak goedkoper, omdat je gebruikmaakt van bestaande kennis. Ik ben blij dat we hier van tevoren goed over hebben nagedacht, want in de openbare aanbesteding die volgde, waren er toch ook inschrijvingen die juist de bottom-up-benadering voorstelden. Dat ziet er misschien ook wel heel gedegen uit, maar door goed overwogen onze uitvraag te formuleren, konden we die aanbiedingen naast ons neerleggen omdat ze niet aan onze vraag voldeden.'

Oude foto's en kaarten

Een ander belangrijk punt in de uitvraag was dat de provincie de LESA in twee delen wil laten opstellen: het eerste deel geeft een feitelijke beschrijving en analyse van het landschap en het tweede deel de knelpunten. 'We willen dit zo gescheiden mogelijk houden om straks geen discussie te krijgen over de LESA zelf. De

discussie met de stakeholders moet straks gaan over de knelpunten en de mogelijke oplossingen daarvoor. We willen niet dat het zich dat gaat vermengen met een discussie over het landschap zelf. Het gesprek moet gaan over de oplossingen, niet over de feiten.'

Overigens wil de provincie Friesland wel dat burgers en organisaties al in de beginfase van de LESA hun eigen kennis inbrengen. 'We hebben een speciale website (www.fryslan.frl/nieuwe-beheerplannen) gemaakt waar we alles uitleggen over de LESA's die we gaan maken. Daar nodigen we mensen uit om vooral alles wat ze weten over een bepaald gebied met ons en de opstellers van de LESA te delen. Misschien hebben ze bijvoorbeeld (oude) foto's, kaarten of andere informatie over een Natura 2000-gebied en de omgeving daaromheen. Die kunnen voor het opstellen van de LESA heel behulpzaam zijn. Dit scheidt meteen betrokkenheid bij de LESA's waardoor hopelijk straks het gesprek over maatregelen ook beter gaat verlopen.'

Blokdiagram

Ten slotte heeft de provincie Friesland in de uitvraag nadrukkelijk aandacht voor twee aspecten gevraagd. Ten eerste zullen in de LESA de verschillende lagen goed geïntegreerd moeten worden.

Wat "goed geïntegreerd" precies betekent, is volgens Van Hasselt best ingewikkeld om te formuleren. 'We hebben daar een idee bij en we hopen dat de opstellers van de LESA daaraan kunnen voldoen. Het is dus een kwestie van in gesprek blijven met de opstellers en proberen in te schatten of het de goede kant op gaat. Daarnaast zijn we er steeds meer van overtuigd geraakt dat het belangrijk is om goede visualisaties op te nemen. Een goede 3-D-tekening zegt vaak veel meer dan veel tekst. En ook hiervoor geldt natuurlijk dat "goed" en "niet te veel tekst" abstracte begrippen zijn, maar door dit zo in de uitvraag te zetten, is het een onderdeel dat je kunt bespreken met de opdrachtnemer.'

Het veld in

De LESA voor de eerste vier gebieden in het Waddengebied is inmiddels gestart. De eerste stap was dat de terreinbeheerders samen met de opstellers van de LESA het veld in gingen. Daar zijn de kennislacunes en specifieke omstandigheden en vragen nog eens bekeken en besproken. Een interessante velddag ook voor de provincie medewerkers? 'Helaas niet. We hebben afgesproken dat de provincie niet meegaat, omdat het bureau dat de LESA gaat opstellen vreest dat we als provincie dan alleen nog maar meer vragen zouden gaan stellen en zij zich daardoor niet 100 procent konden focussen op hun veldwerk dat ze met de terreinbeheerders aan het doen waren.' Binnenkort starten ook de andere aanbestedingstrajecten voor de LESA's in de Friese Natura 2000-gebieden.<

Herijking van standaardkostprijzen: hoe de financiële basis van natuurbeheer is vernieuwd

In juni 2025 zijn de nieuwe standaardkostprijzen (SKP's) voor natuur- en landschapsbeheer bestuurlijk vastgesteld. Daarmee kreeg de financiële ruggengraat van het Nederlandse natuursubsidiesysteem een herijking. De uitkomst is opvallend: de gemiddelde beheerkosten per hectare stijgen met bijna 50 procent, van €370 naar €551. Wat betekent dit in de praktijk? Hoe komt zo'n sterke stijging tot stand? En wat zegt het over de toekomst van natuurbeheer in Nederland?

tekst Marieke Ellenbroek & Gernant Magnin (beiden BIJ12), Petra Ket (Natuurmonumenten) & Arno Teunissen (Provincie Noord-Brabant)

> In dit artikel behandelen we de achtergrond en de rol van de standaardkostprijzen (SKP's), het evaluatieproces van de afgelopen twee jaar, de belangrijkste oorzaken van de stijgende kostprijzen en de impact daarvan voor terreinbeheerders en provincies.

Wat zijn standaardkostprijzen?

De standaardkostprijzen zijn bedoeld om de werkelijke, gemiddelde landelijke kosten voor de instandhouding van natuur en landschap in beeld te brengen, minus de eventuele opbrengsten die voortkomen uit het beheer van de terreinen. De SKP's zijn uitgedrukt in euro per jaar per hectare voor het beheer van een beheertype en vormen de basis voor de subsidieverlening voor het natuurbeheer. Afhankelijk van de beleidskeuzes die de provincies individueel maken, worden vanuit deze basis subsidiepercentages toegepast of beheertypen opengesteld. Een provincie bepaalt daarmee welk percentage van de berekende beheerkosten ze aan de beheerder vergoedt en voor welke beheertypen ze een vergoeding geeft. Het subsidiepercentage dat de provincie toepast bij de financiering van het beheer valt daarmee buiten de scope van de SKP-methodiek.

Opbouw Subsidiestelsel Natuur en Landschap en bijbehorende vergoedingen

SKP's vormen de basis van de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (SVNL), een brede regeling waarmee provincies de beheerkosten vergoeden voor gronden binnen het Nationaal NatuurNetwerk (NNN). Onderdeel van de SVNL zijn ook de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) en het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Voor deze laatste twee gelden andere spelregels. De SKNL richt zich op eenmalige investeringen, zoals afwaardering van landbouwgrond naar natuur. Het ANLb, dat goed is voor circa 122 miljoen euro in 2024, valt onder Europese staatssteunregels die zijn toegesneden op het ondernemerschap van boeren.

Legenda
■ SKP op van toepassing
■ SKP niet op van toepassing

Figuur 1. Opbouw van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap en de bijbehorende vergoedingen.

foto Zachteven

Na de Friese Waddeneilanden volgen aanbestedingen voor LESA's van de drie Friese moerasgebieden, drie zandgebieden en vier merengebieden.

Merengebied

Moerasgebied

foto Willem van Kruisbergen, Savitraga